

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми. Сучасна компетентнісна парадигма освіти є практико орієнтованою у відповідності з цінностями суспільства сталого розвитку, що передбачає розвиток ключових компетентностей (комунікація рідною та іноземною мовами, математична грамотність, базові компетентності у природничих дисциплінах та технології, ІКТ-компетентності, навчальні, міжособистісні, громадянські, культурні).

З цього приводу підвищуються вимоги до особистості майбутнього фахівця спроможного швидко адаптуватися у мінливих умовах та виявляється необхідність використання ефективних підходів до формування його професійних якостей у період професійного становлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти професійного становлення майбутнього фахівця досліджували С. Бережна, Т. Кисельова, Л. Коновалова, Н. Кузьміна, Т. Полякова та інші.

Великий вплив на проектування теорії професійного становлення здійснили праці А. Бодальова, Л. Божовича, Є. Климова, І. Кона, А. Маркової, Л. Мітіної та інших. Зокрема, ряд авторів, досліджуючи процес професійного становлення майбутнього фахівця, спираються на розвиток професійних уявлень (В. Брагіна, Г. Білокрилова, В. Обносів). Ідеї дослідження успішної професійної адаптації особистості, а саме розвитку мотиваційно-потребнісного аспекту, розвинуто у працях Т. Вершиніної, В. Самойлової, О. Зотової, І. Кряжева, Г. Щукіної, О. Мороза та інших.

Але на сьогодні ще не достатньо розкрито роль компетентнісного підходу у професійному становленні інженера-педагога в галузі економіки.

Постановка завдання. Саме тому метою статті є обґрунтування ролі компетентнісного підходу в удосконаленні професійного рівня інженера-педагога в галузі економіки, що передбачає виявлення: сутності компетентнісного підходу; освітніх та управлінських заходів впровадження означеного підходу; принципів реалізації концептуальних ідей.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літератури з проблеми професійного становлення вказує, що немає однозначного визначення поняття «професійне становлення». Ми пов'язуємо це поняття з удосконаленням засобів включення студентів у професійну діяльність, здатністю реалізувати себе в ній.

Для успішного професійного розвитку особистості необхідна наявність індивідуально-особистісних (внутрішніх) та соціокультурних (зовнішніх) факторів. Внутрішні фактори включають індивідуальні особливості людини, внутрішню активність, потребу у самореалізації, саморозвитку, психологічну готовність до праці. Зовнішні – суспільні відношення, характер професійної діяльності, професійні вимоги до індивіда.

За визначенням, даним в словнику професійної освіти, компетентність – це якість високопрофесійного працівника, здатного максимально реалізувати себе в конкретних видах трудової діяльності і здатного адаптуватися до умов, які змінюються стосовно ринкового механізму, що управляє професійною мобільністю, плануванням кар'єрного росту, професійною самоактуалізацією [2].

Варто зазначити, що професійна компетентність, за трактуванням К. Абульханової, – це професійна готовність і здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків у повсякденній діяльності. Вона виступає критерієм його відповідності та вимогам спільної праці [6].

Професійна компетентність, за визначенням Г. Несена є інтегральною характеристикою особистості, яка свідчить про рівень її фахової підготовленості та здатності виконувати певні посадові функції. Вона характеризується сформованістю

єдиного комплексу знань, умінь, психологічних особливостей (якостей), професійних позицій. Знання, навички, вміння виступають своєрідними рольовими характеристиками професійної компетентності особистості. Всі інші компоненти можна розглядати як її суб'єктні характеристики, що свідчать про ставлення особи до діяльності та її індивідуальну манеру виконання професійних функцій [3].

Таким чином, професійна компетентність має багатогранну сутність та виступає вирішальним компонентом кожного виду діяльності та праці в цілому. Саме вона забезпечує досягнення запланованих особистістю результатів, найвищої професійної майстерності.

За визначенням Л. Тархан професійна компетентність інженера-педагога – це якісна характеристика ступеня оволодіння педагогом професійною діяльністю, обумовлена глибоким знанням властивостей перетворюваних предметів праці, вільним володінням засобами виробництва і навчання, здатність здійснювати складні культуровідповідні види дій [7].

Інженерно-педагогічна спеціальність відноситься до педагогічної професії і тому є одночасно перетворюючою і керуючою. У зв'язку з цим, щоб керувати розвитком особистості що навчається, потрібно бути компетентним. Поняття професійної компетентності педагога виражає єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності і характеризує його професіоналізм [4].

Професійна компетентність не обмежується вузькими професійними рамками. Вона пов'язана з вирішенням широкого кола соціальних, психологічних, культурологічних, фізіологічних та інших проблем.

Просування у професійному становленні передбачає подолання певних етапів, кожен з яких свідчить про ступінь оволодіння професійною компетентністю. Такими етапами є:

- виховання здатності успішно виконувати професійні обов'язки;
- підготовленість до стабільної продуктивної праці;
- професійна майстерність у процесі реалізації професійної ролі;
- творче оволодіння дослідницько-інноваційним стилем професійної діяльності.

Це, безумовно, еталонна модель досягнення професійної компетентності, але вона дає можливість стежити за еволюцією професійного зростання, виявляти його тенденції і спрямовувати його розвиток відповідно до суспільних вимог і власної стратегії досягнення успіху.

Впровадження компетентнісного підходу передбачає формування високого рівня професіоналізму на основі знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення встановлених стандартів у професійній галузі або діяльності.

У загальноприйнятому розумінні «підхід» означає сукупність прийомів, способів, використовуваних для впливу на будь-кого, вивчення чого-небудь, ведення справ [5].

Важливо підкреслити, що в наукових дослідженнях підхід включає в себе не тільки сукупність певних принципів і теоретичних положень, але і відповідні їм способи діяльності. У загальному вигляді ставиться завдання оновлення професійної освіти на компетентнісній основі шляхом посилення його практичної спрямованості при збереженні фундаментальності навчання [1].

Упродовж навчання у студентів розвивається і формується професійна спрямованість. Виражається позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання вдосконалювати свою підготовку, задовольняти матеріальні й духовні потреби, займаючись працею в галузі своєї професії. Міцніють мотиви, пов'язані з майбутньою професією, з'являється прагнення добре виконувати свої ділові обов'язки, бажання показати себе вмілим спеціалістом та досягти успіху в роботі, ростуть домагання успішніше вирішувати складні навчальні питання чи завдання, посилюється відчуття відповідальності.

Для впровадження компетентнісного підходу в навчальний процес необхідно: вивчення нормативної документації, зорієнтованої на компетентнісний підхід; проведення

досліджень виявлення рівня необхідності професійно-зорієнтованих компетенцій студентів; організація системи навчання викладацького складу на економічному факультеті; розробка технологій формування компетенцій, діагностичного інструментарію з виявлення сформованості компетенцій; апробація розроблених елементів інноваційних технологій та діагностичного інструментарію у творчій групі викладачів; проведення семінарів-практикумів з обраної проблеми; проведення науково-практичних конференцій; друк методичних посібників викладачів; упровадження досвіду роботи у практику всіх учасників освітнього процесу.

Концептуальною ідеєю діяльності є досягнення мети через тактичні освітні та управлінські заходи: підготовку студентів до життя в нових соціально-економічних умовах; орієнтацію на загальнолюдські цінності та моральні норми; побудову власної системи цінностей особистості чи колективу, загальносоціальних відносин; засвоєння та розвиток культурних форм взаємодії учасників проекту; оволодіння культурою мислення; створення умов щодо особистісного та професійного самовизначення, саморозвитку та самореалізації студентів; створення гнучкої варіативної відкритої освітньої середовища, що відповідає динаміці освітніх потреб особистості; формування та розвиток у студентів самостійного отримання та аналізу знань для вирішення проблем у різних навчальних ситуаціях; створення комфортного психологічного клімату для всіх учасників освітнього процесу; активний рівень розвитку суб'єктів освітнього простору (студентів, викладачів, адміністрації), організацію їх спільної діяльності у зоні ближнього розвитку з використанням проектних технологій, колективних творчих справ тощо; поєднання інноваційних та традиційних педагогічних процесів; створення на факультеті простору для творчого самовизначення викладачів та студентів, що характеризується комфортним психологічним кліматом та наявністю в усіх учасників освітнього процесу мотивації до особистісного зростання та професійного розвитку.

Реалізація концептуальних ідей має базуватися на наступних принципах: комплексності (використання різноманітних факторів та форм роботи зі студентами); неперервності (включення студента у навчальний процес методом «занурення» у майбутній економічний простір); інтенсивності впливу на студента; включення студента до реальних процесів практичної діяльності; узгодженості (спільне обговорення конкретних завдань та засобів їх вирішення); взаєморозуміння (уміння учасників освітнього процесу розуміти потреби іншого); взаєморозвитку викладача та студента; ближнього розвитку (на факультеті створюються умови для поступового розширення свідомості, поетапного розвитку особистості майбутнього фахівця); саморозвитку (формування в усіх суб'єктів освітнього процесу установки на усвідомлення цінності та значимості індивідуального розвитку кожного); рефлексивності (систематичне проведення аналізу та корекції діяльності, засобів мислення та взаємодії колективу); доброзичливості (опора на позитивне в особистості, на її індивідуальність, унікальність та особливість); особистого прикладу (викладачі не тільки вимагають високого рівня розвитку культурного спілкування, мислення, організації діяльності, але і є прикладом такого рівня); вільної відповідальності (вільний вибір дій та вчинків у стінах університету та відповідальність за загальний результат перед іншими); самовизначення (усвідомлення себе як унікальної особистості, власних можливостей у досягненні ситуації успіху в діяльності); чіткого зв'язку позааудиторної роботи з програмою теоретичного навчання; постійна спрямованість усіх ланок навчання на кінцеву мету – працевлаштування випускників за спеціальністю; неперервний контроль та стимулювання якості практичної підготовки студентів на всіх її етапах; ресурсне самозабезпечення системи, активна роль у реалізації програми саме студентського середовища.

Висновки. Таким чином, компетентнісний підхід сприяє професійному становленню інженерів-педагогів у галузі економіки за умови впровадження освітніх та управлінських заходів. Для реалізації поетапного розвитку професійної компетентності випускника необхідно вже на першому курсі створити умови для свідомого вибору студентами подальшої власної спеціалізації у процесі вузівського навчання, усвідомлення ними

життєвих мети та завдань у нових економічних умовах, розробки реальної програми особистих дій для досягнення працевлаштування та забезпечення власної кар'єри, глибокого розуміння студентами змісту та перспектив власної діяльності.

Перспектива подальших досліджень орієнтована на визначення особистісних та професійних якостей студентів, які сприятимуть постійному вдосконаленню професійного рівня.

Список використаних джерел

1. Байденко В. И. Компетенции в профессиональном образовании (К освоению компетентного подхода) / В. И. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3–13.
2. Вишнякова С. М. Профессиональное образование. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика : словарь / С. М. Вишнякова. – М. : Новь, 1999. – 538 с.
3. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. : Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
4. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Славенгин, И. Ф. Исаев, А. М. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – 3-е изд. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
5. Петров А. Основные концепты компетентного подхода как методологической категории / А. Петров // Alma mater (Вестник высшей школы). – 2005. – № 2. – С. 54–58.
6. Психология и педагогика : учеб. пособие / под ред. : К. А. Абульхановой, Н. В. Васиной, Л. Г. Лаптева, В. А. Славенина. – М. : Совершенство, 1998. – 320 с.
7. Тархан Л. З. Дидактическая компетентность инженера-педагога: теоретические и методические аспекты : моногр. / Л. З. Тархан. – Симферополь : Крымучпедгиз, 2008. – 424 с.

Кривильова О. А.

Професійне становлення інженера-педагога в умовах вищого навчального закладу

Розглянуто сутність компетентного підходу відносно професійного становлення інженера-педагога, освітні та управлінські заходи впровадження означеного підходу у процес підготовки інженера-педагога в галузі економіки, принципи реалізації концептуальних ідей.

Ключові слова: інженер-педагог, компетентність, компетентнісний підхід, професійне становлення, професійний розвиток, професійна компетентність, освітні заходи, управлінські заходи.

Кривилева Е. А.

Профессиональное становление инженера-педагога в условиях высшего учебного заведения

Рассматривается сущность компетентного подхода относительно профессионального становления инженера-педагога, образовательные и управленческие мероприятия внедрения данного подхода в процесс подготовки инженера-педагога в области экономики, принципы реализации концептуальных идей.

Ключевые слова: инженер-педагог, компетентность, компетентностный подход, профессиональное становление, профессиональное развитие, профессиональная компетентность, образовательные мероприятия, управленческие мероприятия.

Е. Kryvyleva

Professional Development of Engineer-Teacher in Higher Educational Establishment

The article deals with the essence of the competence approach regarding professional development of engineer teachers, educational and management activities implementing this approach in the preparation of engineering teacher in the field of economy, the implementation principles of conceptual ideas.

Key words: engineer-teacher, competence, competence approach, professional formation, professional development, professional competence, educational activities, administrative activities.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2013 р.